

Meer jongens op hun kop in de prullenbak!

Mirjam Schaap

Jongens zijn geen meisjes, meisjes geen jongens. Een grotere vanzelfsprekendheid bestaat er niet. Al tijdens de zwangerschap wordt ouders talloze keren gevraagd: "Weten jullie al wat het is? Een jongetje of een meisje?" Kennelijk vinden we het geslacht van een kind belangrijk. Maar als je naar de verschillen tussen jongens en meisjes vraagt, vinden veel mensen het moeilijk daar antwoord op te geven. "Dat is van kind tot kind verschillend", zeggen we dan. En "dat hangt ook van de opvoeding af".

Maar er wordt wel degelijk over typisch jongens- of meisjesgedrag nagedacht. Ten eerste door de wetenschappelijke stroming die op zoek is naar biologische verklaringen voor gedrag. Daarnaast maken ouders, leerkrachten en beleidsmakers zich tegenwoordig zorgen over de ontwikkeling en het gedrag van jongens en over het gebrek aan mannelijke opvoeders. Vaak worden deze twee zaken in een adem genoemd. Is er sprake van een hype? Of is er echt iets aan de hand? Dit artikel zet theorie op een rijtje en laat de praktijk aan het woord.

Jarenlang was dat een taboe: verschillen tussen de geslachten waren aangeleerd, was de heersende opinie. En daar kon je iets aan doen door anders, 'gelijker' te gaan opvoeden. Als je een meisje nou maar autootjes gaf en een jongen een poppenwagen, dan kwam het allemaal in orde. Jongens en meisjes dezelfde kansen, iedereen tevreden. En als er al een probleem was, dan was dat een probleem van de meisjes. Meisjes hadden een onderwijsachterstand en jarenlang heeft de overheid met campagnes geprobeerd meisjes te stimuleren te gaan studeren of 'exact te kiezen'. Maar een paar jaar geleden ontdekten mensen in de jeugdhulpverlening en het onderwijs dat veel jongens het niet goed deden in die gelijkheid:

- Jongens blijven vaker zitten dan meisjes.
- Twee keer zoveel jongens halen hun diploma van het voortgezet onderwijs niet.
- Drie keer zoveel jongens worden geschorst of van school gestuurd.
- Jongens pesten en vechten meer, maar zijn daar ook vaker slachtoffer van.
- Meisjes zijn oververtegenwoordigd op vwo, hbo en universiteit, jongens

in de lagere schooltypes met name vmbo¹.

Testosteron

Wat veroorzaakt nu dit verschil tussen jongens en meisjes? Er is een sterke stroming onder leiding van bijvoorbeeld Lauk Woltring die kijkt naar de fysiologische verschillen. "Mannelijk is allereerst een door alle mannen gedeeld biologisch gegeven", schreef jongenswerkpionier Woltring al in 1995. "Seksagespecifiek gedrag vormt zich in de ontwikkeling en socialisatie van jongens in wisselwerking tussen het biologische gegeven 'mannelijkheid' en allerlei invloeden uit de omgeving."² Belangrijk bij biologische verschillen tussen jongens en meisjes is de werking van het geslachtshormoon testosteron.

Foto: Ouders&COO. Gerda Valstar.

Een van de dingen die testosteron doet is aanzetten tot actie. Dat verklaart de beweegdrang van jongens: het kost hen meer moeite om stil te zitten. Jongens willen niet praten maar doen, aan de slag gaan! Daadkracht kan ook omslaan in agressie.

De behoefte aan daadkracht bij jongens wordt herkend door René Cornelisse van basisschool *De Hoeksteen* in Leersum. Hij staat al twintig jaar voor de klas en ziet: "De doenerige, technisch ingestelde jongens komen zwaar tekort. Ze kunnen moeilijk stilzitten, willen met hun handen werken. Deze jongens horen al te vaak vooral wat ze niet kunnen en veel te weinig wat ze wel kunnen. Een enorm gebrek aan waardering. "Maar", nuanceert hij direct, "dit geldt ook voor de zorgzame meisjes, die het later uitstekend gaan doen in de zorg. Ons onderwijs lijdt aan een overwaardering voor het cognitieve. Ik steek daarbij de hand in eigen boezem, want ook ik doe daar zeker aan mee".

Hersenhelften

Naast een hormonaal verschil is er ook een neurologisch verschil tussen jongens en meisjes: testosteron heeft een stimulerende werking op de rechterhersenhelft. Dat deel van de hersenen stuurt onder meer het ruimtelijke denken, probleemoplossend vermogen en experimenteren. De linkerhersenhelft, die bij jongens minder ontwikkeld is dan bij meisjes, is het taalgebied. Daarin worden lezen, praten, luisteren et cetera gestuurd. Ook is de verbinding tussen beide hersenhelften minder ontwikkeld dan bij meisjes. Gevolgen:

- Jongens zijn overwegend minder taalvaardig en kunnen hun gevoelens minder goed dan meisjes onder woorden brengen. Jongens kunnen beter ruimtelijk, creatief en abstract denken.

- Jongens leren door actie, door iets te doen. Terwijl meisjes leren door communicatie: praten, luisteren, lezen.
- Meisjes zijn meer gericht op relaties, jongens zijn meer gericht op competitie.
- Vanwege de latere rijping van de hersenen lopen jongens aan het begin van de basisschool een achterstand op ten opzichte van de meisjes, op het gebied van lezen, schrijven (langzamere motorische ontwikkeling) en praten. Die is niet altijd meer in te lopen³.

De manier waarop het onderwijs is ingericht, doet vooral een beroep op iets dat meisjes van nature beter beheersen: communicatie.

Goed kijken

Het bovenstaande wordt door critici wel gezien als een modieus verhaal. Het is de bekende vraag naar wat doorslaggevend is: nature of nurture, erfelijkheid of opvoeding. Vroeger was opvoeding alles, zeggen zij, en nu is opeens de biologie de doorslaggevende factor. Gerda Valstar, onderwijspedagoog bij Ouders&COO ontwikkelde een oudercursus over de rol van gender in de opvoeding. "Ik zou het niet willen zien als modieus, er is simpelweg meer onderzoek gedaan en dus meer bekend over bijvoorbeeld de werking van de hersenen en de hormoonhuishouding. Daar kunnen we het onze mee doen in het omgaan met kinderen. Dit soort informatie kan opvoeders helpen een helder zicht te krijgen op een kind." Zorgt het er juist niet voor dat we kinderen in een hokje plaatsen? Jij bent een jongetje en dus... "Integendeel", zegt Valstar, "informatie zorgt er juist voor dat je beter kunt kijken naar kinderen en begrijpen wat je ziet. Het biologische verschil tussen jongens en meisjes is er en mag er gelukkig weer zijn. Met dat in het achterhoofd kun je naar kinderen kijken, verschillende dingen aanbieden en dan kijken wat er gebeurt. Deze nieuwe inzichten betekenen helemaal niet dat alle jongens zus zijn en alle meiden zo. Er zijn ook wat we noemen jongensmeisjes en meis-

Foto: Ouders&COO. Gerda Valstar.

jesjongens. Je kunt eigenlijk maar een ding doen: de informatie tot je nemen en heel goed naar kinderen kijken."

Feminisering

Volgens veel onderzoekers gaat het niet (alleen) om de fysiologische verschillen tussen jongens en meisjes. Ook hoe en door wie kinderen worden opgevoed is van belang. Feminisering van de opvoeding en onderwijs is de oorzaak voor problemen van jongens. Vaders hebben misschien meer zorgtaken dan vroeger maar zijn ze ook meer betrokken bij de opvoeding? De cursussen van Ouders&COO worden vooral bezocht door moeders, vertelt Gerda Valstar. En bij de onderwijstelefoon 5010 komen volgens Valstar bijna geen telefoontjes van vaders binnen. "Als er al mannen bellen, doen ze dat eerder als voorzitter van de medezeggenschapsraad dan als bezorgde vader."

Vrouwelijke opvoeders (moeders en leerkrachten) hebben niet altijd oog voor de specifieke kenmerken van jongens: hun beweegdrang en het tempo waarin bijvoorbeeld hun motoriek zich ontwikkelt. En ze beschikken niet altijd over de aanpak die aansluit bij jongens. Dit is heel herkenbaar voor leerkracht René Cornelisse: "Mannelijke leerkrachten vinden bepaald jongensgedrag minder storend. Ik kan wel tegen druk gedrag en val ook niet direct van mijn stoel als er eens een klap wordt uitgedeeld. Vrouwelijke collega's gaan vaak het risico uit de weg. Maar ik wil kinderen zelf laten ervaren waar grenzen liggen. Dan kom je er bij wijze van spreken zelf achter dat struiken prikken! Mannen weten een andere toon te treffen bij jongens. Ik hou een jongen

gerust echt op z'n kop boven de prullenbak! Dat zie ik mijn vrouwelijke collega's niet doen. Dit is absoluut geen kwalitatief verschil maar een verschil in aanpak: meesters zijn vaak fysieker ingesteld en dat doet het goed bij veel van de jongens."

Van jongens wordt door de vrouwelijke opvoeders verwacht dat ze hetzelfde gedrag vertonen als meisjes en zich op dezelfde manier ontwikkelen. Op school moeten jongens en meisjes bijvoorbeeld lang stilzitten en kringgesprekken voeren. Voor veel jongens is dat moeilijk. Wat is het gevolg? Jongens krijgen meer dan meisjes negatieve reacties te horen van leerkrachten, maar ook van ouders en andere volwassenen⁴. Jongens en meisjes zitten anders in elkaar en dus moet je wel met twee maten meten! Anders krijgen jongens steeds het signaal: jij ben niet goed zoals je bent.

Rolmodellen

In dit verband is ook het gebrek aan mannelijke rolmodellen een probleem. Hoogleraar Kinderopvang Louis Tavecchio: "Jongens hebben mannen nodig om te zien hoe ze vorm kunnen geven aan hun mannelijke gedrag. Dat leert elke ontwikkelingstheorie"⁵. Hebben jongens voldoende mannen om zich aan te spiegelen? Het aandeel eenoudergezinnen neemt toe⁶, en in die gezinnen is meestal de moeder de dagelijkse opvoeder. Van de leerkrachten in het basisonderwijs is tachtig procent vrouw⁷. Ook op de school van René Cornelisse bestaat het team uit vrouwen en slechts twee mannen. Zou het erg zijn, een school met alleen vrouwelijke leerkrachten? "Ik denk niet dat het schadelijk zou zijn, maar wel jammer: dat kinderen niet meer ervaren

Voetnoot

- 1 Bron: Neuvel, K. 2006; Ykema, F. 2002.
- 2 Woltring, L. 1995.
- 3 Uit: *Boyzproof*, 2005.
- 4 Ykema, F. 2002.
- 5 Citaat afkomstig van www.ouders.nl/mond2006-juffen
- 6 Tussen 2000 en 2005 steeg het aantal eenoudergezinnen met 15%. Bron: CBS.
- 7 Citaat afkomstig van www.ouders.nl/mond2006-juffen.

dat er verschillen zijn in aanpak tussen meesters en juffen. Vrouwen zijn over het algemeen meer op harmonie en gevoel gericht, de mannen voor de klas kunnen het conflict wel aangaan en zijn rationeler ingesteld. Dat vult elkaar dus goed aan.” Gerda Valstar van Ouders&COO: “Het kan een probleem zijn als kinderen in hun hele basisschooltijd nauwelijks of geen mannen zien. Ideaal zou zijn dat kinderen om en om een man en een vrouw voor de klas zouden hebben.” Is het dan zo erg voor kinderen als ze vooral door vrouwen worden opgevoed? “Elke kans op ontwikkeling die een kind mist is jammer. Als ze in het dagelijkse leven bijna geen mannen om zich heen zien, missen jongens een mannelijk rolmodel”. Waar zoekt René Cornelisse de oorzaak van de ondervertegenwoordiging van mannen in het onderwijs? “Deels is dat te verklaren uit het gebrek aan waardering, zowel maatschappelijk als financieel, van het vak. Mannen vinden het ook heel belangrijk dat prestatie beloond wordt, en in het onderwijs verdient je hetzelfde, of je het nu goed of slecht doet. Ook is er veel druk op mannen om niet zo lang voor de klas te staan, maar directeur te worden of door te stromen naar het voortgezet onderwijs. Ten slotte is het ook een probleem dat veel teams nu al voor het grootse deel uit vrouwen bestaan en dat veel mannen zich in een dergelijk team niet zo thuis voelen.”

Leraar (m/v) geen verschil

Het onderzoeksrapport *Feminisering van het basisonderwijs* relateert de problematiek. In het rapport worden verschillende onderzoeken geciteerd die stellen dat etnische en sociale kenmerken van gezinnen veel doorslaggevend zijn voor de ontwikkeling van kinderen dan sekse. En dat jongens zich niet zo zeer minder, maar wel anders ontwikkelen dan meisjes wat betreft hun leerprestaties. “Veeleer zou de conclusie moeten

zijn dat jongens het op sommige aspecten beter doen dan meisjes (bijvoorbeeld exacte vakken) en dat op andere aspecten meisjes het weer beter doen (bijvoorbeeld taal, gedrag). Daarbij is er ook een relatie met de fase van de loopbaan: door bijvoorbeeld minder voor exacte vakkenpakketten in het voortgezet onderwijs te kiezen, sluiten meisjes vanaf dat moment veel doorgangsmogelijkheden uit.”⁸. Socioloog Koos Neuvel voegt een andere nuance toe. Hij citeert diverse (Vlaamse) onderzoeken waaruit blijkt dat meer mannen voor de klas eigenlijk voor de jongens geen verschil maakt. Maar “leraren (m/v) vormen een nogal vrouwelijke cultuur. (...) Eigenlijk lijken mannen in het onderwijs meer op vrouwen in het onderwijs dan op mannen buiten het onderwijs”⁹.

Ruigere spelletjes

De verschillende onderzoeken met meningen over mogelijke oplossingen spreken elkaar dus behoorlijk tegen. Er zijn biologische verschillen tussen jongens en meisjes. Mannen spelen een steeds kleinere rol in het dagelijkse leven van kinderen, het onderwijs feminiseert. Maar of dat nu schadelijk is, of gewoon jammer, daarover lopen de meningen sterk uiteen. Welke kant moet het nu eigenlijk op? Gerda Valstar: “Het is belangrijk dat ouders zich bewust zijn van verschillen tussen jongens en meisjes en de feminisering van het onderwijs. Ze kunnen zelf ook wel wat doen als ze menen dat mannelijke invloed ontbreekt in de wereld van hun kind: probeer in je opvoedingsstijl kenmerken die wij mannelijk noemen toe te voegen, bijvoorbeeld hogere eisen stellen of meer uitda-

ging bieden. En kijk om je heen naar mogelijkheden in de vrije tijd: scouting, sport of jeugdwerk hebben vaak wel mannelijke leiding.” In dat verband is het interessant dat in het preventief jeugd- en jongerenwerk steeds meer aandacht komt voor ‘jongensvriendelijke’ programma’s zoals *Rots en Water*¹⁰ en *Boyzproof*¹¹. *Boyzproof* is ontwikkeld door Lava en bevat actieve werkvormen voor jongens en meiden van 10 tot 14 jaar. In *Boyzproof* staat niet het hoofd maar het lichaam centraal. Het gaat niet om denken maar om beleven en niet om praten maar om actie. *Boyzproof* geeft ook specifieke tips voor vrijwilligers in jeugd- en jongerenwerk om het aandeel van mannelijke begeleiders op peil te houden. In jeugdwerk is het gebruikelijker om ruigere spelletjes met kinderen te doen en meer grof-motorische activiteiten aan te bieden, zeggen de samenstellers van *Boyzproof*. Dat doet ook recht aan de stoerdere meiden.

Gerda Valstar: “Het belangrijkste blijft goed naar het kind te kijken: wie ben je, wat wil je en wat kan je? Verschillen tussen jongens en meisjes zijn daaraan ondergeschikt.” René Cornelisse: “Het is goed als vrouwen zich leren van de aanpak van mannen. En andersom!” ■

Mirjam Schaap is consulent bij Jeugd-werkbureau Lava en is projectleider van het project Jongenswerk. Lava ontwikkelt methodiek, geeft trainingen en coaching op het terrein van jeugdwerk, onderwijs en levensbeschouwing.

Literatuur

Steve Biddulph, *Jongens, hoe voed je ze op?* Rijswijk (Elmar) 1999.

G. Driessen en J. Doesborgh, *De feminisering van het basisonderwijs*. Nijmegen (ITS) 2004.

Koos Neuvel, *Waarom jongens geen meisjes zijn*. Amsterdam. (Veen) 2006.

Websites

www.lava-jeugdwerk.nl (methodiek Boyzproof, training en cursussen voor jeugd- en jongerenwerk en onderwijs)

www.ouders.net (Ouders&COO)

www.ouders.nl (opvoedinformatie voor ouders)

www.jongensinbalans.nl (informatie over jongensgerichte aanpak in onderwijs en welzijn)

www.rotsenwater.nl (methodiek Rots en Water)

Voetnoot

8 Driessen en Doesborg 2004.

9 Neuvel, K. 2006.

10 *Het Rots- en Waterperspectief*, F. Ykema 2002.

11 *Boyzproof*, Jeugdwerkbureau Lava.

